

אחיזה בתקשורת ואמונות במציאות אלטרנטיבית

Adam Szeidl and Ferenc Szucs

יסוד מרכזי בדמוקרטיה מתפקדת הוא קיומה של תקשורת אמינה ועצמאית. בפרק זה אנו מתארים את השחיקה של חופש התקשורת בהונגריה, ואת השפעותיה על אמונות מצביעים, אחריות פוליטית, ואמון במומחים. הנרטיב שאנו מציגים יכול להיות שימושי למדינת ישראל ומדינות אחרות אשר נמצאות בסיכון של היחלשות המוסדות הדמוקרטיים.

כמעט רוב מצביעיו של ראש ממשלת הונגריה, ויקטור אורבן, מאמינים, בצורה שגויה, שממשלת הונגריה לא תמכה בסנקציות נגד רוסיה (Political Capital, 2022). רוב מצביעיו של אורבן מאמין בקיומה של "תכנית סורוס" להעלאת מוסלמים לאירופה (hvg.hu, 2017). האמונות השגויות הללו לא נוצרו בריק: הן משתלבות עם תפיסה אלטרנטיבית, קוהרנטית אך שגויה, של המציאות שבה קואליציה הכוללת את התקשורת הליברלית, ארגונים לא-ממשלתיים (NGOs), ופקידי האיחוד האירופי מבקרים את אורבן על היותו לא-דמוקרטי בגלל שהם אינם מסכימים עם מדיניות ההגירה שלו. אורבן מדבר על הקונספירציה הזו בצורה מפורשת: "ואנחנו מבינים מה קורה. ג'ורג' סורוס קנה אנשים, הוא קנה ארגונים, הוא מאכיל אותם מכף ידו, בריסל תחת השפעתו, וזוהי התכנית שלו שמכונת בריסל מקדמת בהקשר של הגירה. הם רוצים להוריד את הגדר, הם רוצים לאפשר כניסה של מילוני מהגרים" (Kocsis, 2017).

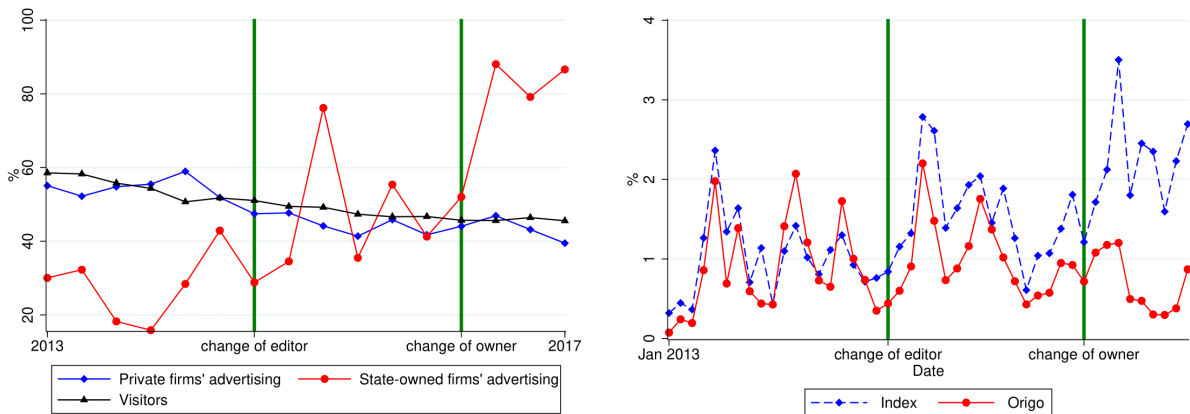
קונספירציות של מציאויות אלטרנטיביות הן תוצאה של פופוליזם ברמה עמוקה. בישראל, לדוגמה, נרטיב מרכזי במערכת הפוליטית הוא שנתניהו נמצא במרכזו של ניסיון הפיכה המובל על ידי מפלגות השמאל, התקשורת, והפרקליטות בעקבות אידיאולוגיית ימין שהוא מנסה לקדם (Horovitz, 2022).

כיצד תפיסות אלטרנטיביות אלו נוצרות, ומהן המשמעויות שלהן? בהתבסס על מחקרים קודמים שלנו (Szeidl and Szucs 2021, 2023), בפרק זה נטען שבהונגריה, תפיסות אלטרנטיביות אלו נוצרו על ידי תעמולה ממשלתית שהופצה בעזרת תקשורת שבויה; תפיסות אלו ביטלו את הלגיטימיות של ביקורת מומחים ומוסדות ובכך איפשרו לממשלה לשמור על כוחה; שחיקת האמון במומחים ומוסדות הביאה לפגיעה באיכות קבלת ההחלטות בחברה.

הממשלה משתלטת על התקשורת הפרטית

כבר זמן רב ממשלת הונגריה ראתה בשליטה על התקשורת כבעלת חשיבות מרכזית. במילותיו של אחד משותפיו הפוליטיים של אורבן: "...זה ששולט בתקשורת המדינה שולט באופן בו המדינה חושבת, ובכך במדינה עצמה" (Barnoczki 2023). ב (Szeidl and Szucs (2021) אנו מתעדים את השתלטות המדינה על התקשורת דרך המנגנון של פרסום ממשלתי בעיתונים פרטיים בתמורה לסיקור ממשלתי אוהד. לצורך המחשה ניתן לראות את איור 1, המתמקד בשני העיתונים המקוונים המובילים בהונגריה, אינדקס ואוריגו. אינדקס היה עיתון עצמאי במהלך כל תקופת המדגם המוצגת (2013-2017). לעומת זאת, באוריגו קרו שני אירועים משמעותיים בתקופה זו. באוגוסט 2014, עורך העיתון הוחלף, לכאורה בעקבות לחץ של הממשלה, ובינואר 2016, העיתון נמכר למשפחתו של נגיד הבנק המרכזי, מקורבו של אורבן.

איור 1 – החלפת טובות בין הממשלה והתקשורת

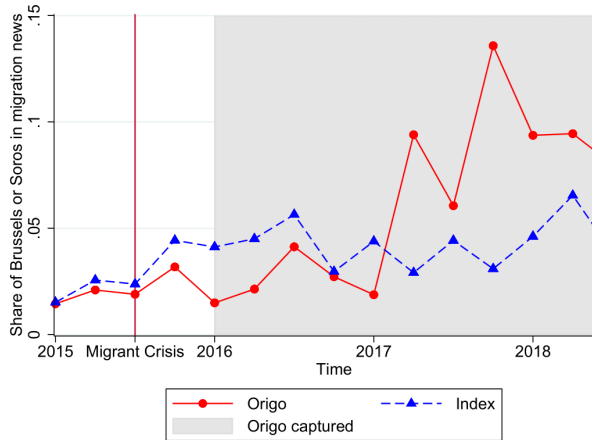
(a) Gov spends more in Origo after capture. (b) Origo covers corruption less after capture

איור 1a מציג את שיעור הפרסומות החודשי באוריגו מתוך סך הפרסומות של שני העיתונים, בנפרד עבור מפרסמים פרטיים ומפרסמים ממשלתיים. למען השוואה, אנו מציגים גם את שיעור המבקרים באוריגו. ניתן לראות שכמות המפרסמים הממשלתיים גדלה משמעותית באוריגו (לעומת אינדקס), בזמן ששינוי כזה לא קרה עבור המפרסמים הפרטיים. ניתן לראות שגידול זה החל לאחר החלפת העורך

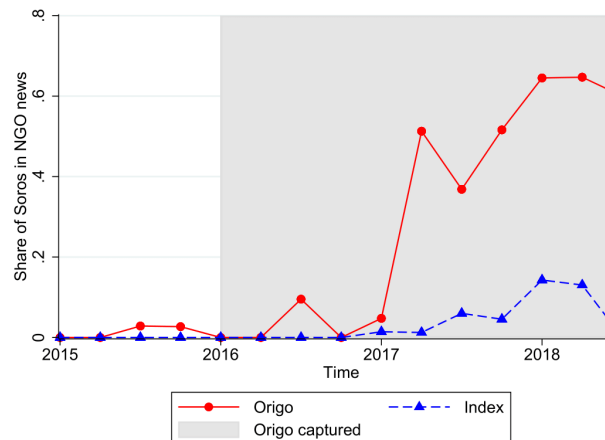
ב2014 וגדל אף יותר לאחר שינוי הבעלים ב2016. ממצא זה עשוי להצביע על תמיכה ממשלתית גוברת באורגו. איור 1b בוחן את ה"תגמולים" על גידול היקף הפרסום הממשלתי בעיתון. האיור מציג את שיעור הכתבות העוסקות בשחיתות ממשלתית באורגו ובאינדקס באותה התקופה. בתחילת התקופה הנמדדת, אורגו היה מעט יותר ביקורתי כלפי הממשלה; לאחר החלפת העורך, הסיקור של שחיתות ממשלתית ירד מתחת לזה של אינדקס; שיעור הכתבות העוסקות בשחיתות ממשלתית ירד עוד יותר לאחר שינוי הבעלים בעיתון. אנו מוצאים דפוסים דומים גם בהשוואה לעיתונים אחרים. לאורך זמן, האחיזה בתקשורת הלכה והתגברה. ב-2018, רוב גופי התקשורת מוזגו לקונגלומרט, ה-Central European Press וה-Media Foundation, המקורבים לסביבתו של ויקטור אורבן (Gorondi 2018). ב-2020, אינדקס, העיתון העצמאי הגדול ביותר דאז, נקנה על ידי אוליגרך תומך הממשלה והצטרף גם הוא למערך התקשורת אשר נמצא תחת שליטת הממשלה (Renyi 2022). אנו מעריכים שכיום ממשלת הונגריה שולטת, דה פקטו, בחצי מגופי הטלוויזיה ושני שלישי מהעיתונות המודפסת, המקוונת וגופי הרדיו.

הפצת תעמולה דרך התקשורת הנשלטת

כיצד הממשלה משתמשת באחיזתה בתקשורת? אנו טוענים שמעבר לדיכוי סיקור של שחיתות ממשלתית, הממשלה השתמשה בגופי התקשורת שבשליטתה ככלי תעמולה; על ידי הפצה של נרטיבים קונספירטיביים. כפי שכבר הדגשנו, הנרטיב שהממשלה רצתה להטמיע הוא שארגונים לא-ממשלתיים (NGOs) ופקידים של האיחוד האירופי, מגובים על ידי ג'ורג' סורוס, מבקרים את הונגריה על כך שהם מערערים את המוסדות הדמוקרטיים שלה, מכיוון שהם אינם מסכימים עם מדיניות ההגירה של ממשלתה.

(a) Brussels/Soros mentions in migration news

(b) Soros mentions in NGO news

איור 2 מציג כיצד הממשל השתמש בתקשורת שבשליטתו על מנת להפיץ נרטיב אלטרנטיבי. באיור 2a

אנו מציגים את שיעור האזכורים של מי שהממשל רוצה להציג כחשודי הקונספירציה - ג'ורג' סורוס או בריסל – בכותרות מאמרים העוסקים בנושאי הגירה. עד 2017, מושגים אלו הוזכרו ב-2-5% מהמאמרים על הגירה בעיתונים אוריגו ואינדקס. בתחילת 2017, כאשר הממשלה החלה בקמפיין "עצרו את קמפיין סורוס", אשר האשים את ההונגרי המיליונר בארגון הגירה המונית, אוריגו (הנשלט בידי הממשל), הגביר בצורה חדה את האזכור של סורוס ובריסל במאמרים העוסקים בהגירה. בעיתון אינדקס העצמאי לא נצפתה עלייה דומה. באיור 2b אנו סוקרים אזכורים משותפים של סורוס וארגונים לא-ממשלתיים (NGOs). בנרטיב של הממשלה, הקונספירציה כוללת ארגונים לא-ממשלתיים העוסקים בשחיתות ממשלתית וזכויות אדם. האיור מציג את שיעור הכתבות הדנות באחד מארבעת הארגונים הלא-ממשלתיים אשר כוללות את שמו של סורוס בכותרת.¹ למרות שחלק מאותם ארגונים אכן מקבלים תמיכה כלכלית מארגון בבעלותו של סורוס – Open Society Foundation – שיעור הכתבות שאזכרו את שמו לפני 2017 היה כמעט אפסי, ונותר נמוך מאוד בעיתון אינדקס (העצמאי) גם אחרי 2017. עם תחילתו של הקמפיין הממשלתי נגד סורוס, אזכורו של סורוס בהקשר זה בעיתון אוריגו עלו בחדות.

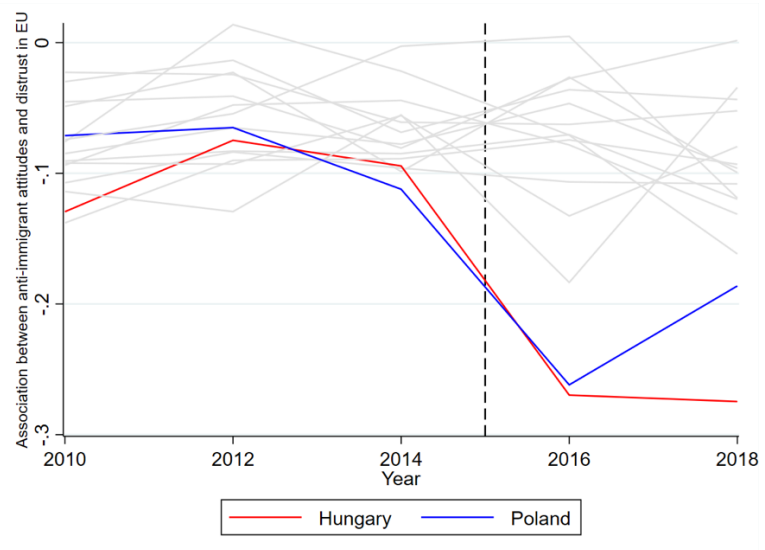
¹ The NGOs are Transparency International, Amnesty International, Hungarian Helsinki Committee, and Társaság a Szabadságjogokért (TASZ).

נתונים אלו מחזקים את הטענה שהממשל השתמש באחיזתו בתקשורת על מנת להפיץ את הנרטיב האלטרנטיבי שאותו רצה להטמיע בציבור.

תעמולה מביאה לשחיקת האמון במומחים ובמוסדות

אנו טוענים שהממשלה ייצרה והפיצה מציאות אלטרנטיבית זו על מנת לבטל את הלגיטימיות של דעות מומחים ומוסדות. כך מתקבלת התוצאה שביקורת מבריסל לא תקטין, ואף למעשה תגדיל, את התמיכה של בוחריו של אורבן, המאמינים שביקורת כזו נובעת מאי הסכמה אידיאולוגית גרידא, הקשורה רק להגירה. בישראל, ביקורת המגיעה ממערכת המשפט צפויה להגדיל את התמיכה בממשלה הימנית אם תומכי הממשלה מאמינים שמערכת המשפט היא "שמאלנית", שמניעה אינם מקצועיים אלא אידיאולוגיים. אך עד כמה משפיעה התעמולה הממשלתית על עיצוב תפיסותיהם של המצביעים בנושא של מומחים ומוסדות? אנו מציגים עדויות לכך שנרטיבים קונספירטיביים אכן שוחקים את האמון במוסדות קריטיים. אנו בוחנים רעיון זה על ידי שימוש בנתונים של ה European Social Survey (ESS) עבור התקופה 2010-2018.

איור 3 – הקשר בין נטייה לאנטי-הגירה ואי אמון בפרלמנט האיחוד האירופי

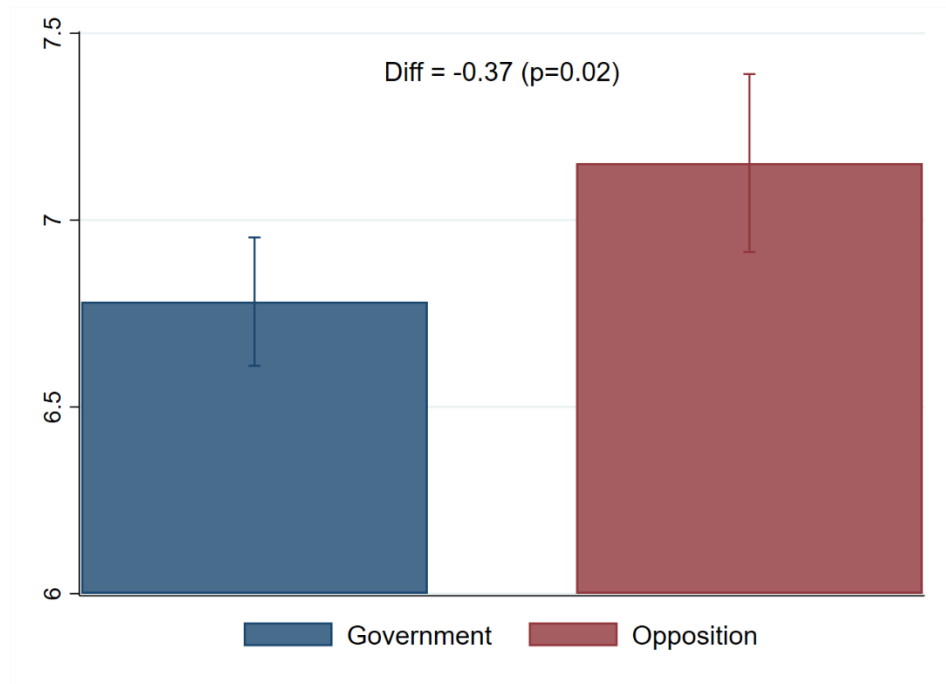
איור 3 מציג את הקשר בין נטייה לאנטי-הגירה ואמון בפרלמנט האיחוד האירופי עבור 16 מדינות האיחוד האירופי (הונגריה ופולין מודגשות). האיור מציג קשר זה, לאחר שליטה במשתנים כגון מין

הנשאל, גיל, השכלה, אמון בפוליטיקאים בכלליות, ואמון בפרלמנט המדינה של הנשאל. ברוב המדינות קיים קשר שלילי אך קטן בין נטייה לאנטי-הגירה ואמון בפרלמנט האיחוד האירופי (כלומר ככל שהנשאל מתנגד יותר להגירה כך האמון שלו בפרלמנט האיחוד האירופי נמוך יותר). שתי מדינות בולטות מן השאר: הונגריה ופולין. בשתי מדינות אלו, לאחר משבר הפליטים בשנת 2015 הקשר הפך להיות חזק יותר. כלומר, לאחר 2015, אזרחים הנוטים להתנגד להגירה הקטינו משמעותית את האמון שלהם במוסדות איחוד האירופי. הונגריה ופולין אמנם לא קיבלו מהגרים רבים בשנים אלו, אך הממשלות הפופוליסטיות שלהן השתמשו בנרטיבים קונספירטיביים המאשימים את האיחוד האירופי בהגעתם של מהגרים אלו. במקביל, שתי מדינות אלו היו תחת ביקורת מתמשכת של מוסדות האיחוד האירופי על כך שהן שוחקות את מנגנוני האיזון והבקרה הדמוקרטיים שלהן.² ממצאים אלו עקביים עם טענתנו שממשלת הונגריה הטמיעה בצורה מוצלחת מציאות אלטרנטיבית, שתוצאתה היא שחיקה באמון במוסדות.

אי אמון בקולות מבקרים עלול לזלוג לתחומים נוספים. איור 4 מציג את האמון במדע – מתוך ה-European Social Survey – עבור תומכי הממשלה ותומכי האופוזיציה בהונגריה (לאחר שאנו שולטים במין הנשאל, גיל, השכלה, אמון בפוליטיקאים בכלליות, ואמון בפרלמנט ההונגרי). בהתאם לטענתנו, לתומכי הממשל יש פחות אמון במדע. הבדלים אלו באמונות מתרגמים להבדלים במעשים. ב-2021, 59% מתומכי האופוזיציה, אך רק 51% מתומכי הממשל, תכננו להתחסן נגד וירוס הקורונה (Doros, 2021). נתונים אלו מראים ששחיקת האמון במוסדות על ידי הממשלה בהונגריה פגעה ממש באיכות קבלת ההחלטות של אזרחי הונגריה וגבתה מחיר חברתי גבוה.

² הועד האירופי והפרלמנט הפעילו את סעיף 7 נגד פולין (ב-2017) והונגריה (ב-2018) על הפרה של ערכי יסוד של האיחוד האירופי.

איור 4 – אמון במדע, תומכי הממשלה לעומת תומכי האופוזיציה, בהונגריה

סיכום

במאמר זה טענו שממשלת הונגריה השתלטה על התקשורת העצמאית; השתמשה בשליטה זו על מנת להפיץ מציאות אלטרנטיבית של קונספירציית אליטות; מציאות אלטרנטיבית זו שחקה את האמון במוסדות ובדעתם של מומחים; הירידה באמון גם הביאה להחלטות גרועות. ישראל, וכך גם דמוקרטיות נוספות, עלולות להימצא בסיכון דומה של הפצת מציאויות אלטרנטיביות דרך פרופגנדה. הניתוח שלנו מוצא שבהונגריה, ההשתלטות המוקדמת על גופי תקשורת עצמאיים הייתה קריטית, מכיוון שאיפשרה את הפצתם הרחבה של נרטיבים אלו. לכן, שמירה על עצמאותם של גופי תקשורת צריכה להיות בעדיפות עליונה של מדינות המעוניינות לשמור על אופיים הדמוקרטי.

References

- Allen, Jonathan (2023), "Awaiting possible indictment, Trump rallies in Waco and vows to 'destroy the deep state'," NBC News, <https://www.nbcnews.com/politics/awaiting-possible-indictment-trump-rallies-waco-rcna75684>
- Barnoczki, Brigitta (2023), "Orbán Balázs: Aki uralja egy ország médiáját, az uralja annak az országnak a gondolkodását", Telex.hu, <https://telex.hu/belfold/2023/01/25/orban-balazs-mcc-media-konferencia>
- Doros, Judit (2021), "Propaganda ellen beoltva - Az ellenzéki szavazóknál nagyobb az oltási hajlandóság", Népszava, https://nepszava.hu/3115794_propaganda-ellen-beoltva-az-ellenzeki-szavazoknal-nagyobb-az-oltasi-hajlandosag
- Gorondi, Pablo (2018), "Huge pro-government media conglomerate formed in Hungary", AP, <https://apnews.com/article/39028d9c44b64e08a6609b60a8bf7a13>
- Guriev, Sergei, and Elias Papaioannou (2022), "The political economy of populism," *Journal of Economic Literature*, 60(3), 753-832.
- Horovitz, David (2020), "Victim of a left-wing coup? Why Netanyahu's conspiracy theory is foul and absurd," The Times of Israel, <https://www.timesofisrael.com/victim-of-a-left-wing-coup-why-netanyahus-conspiracy-theory-is-foul-and-absurd/>
- Hvg.hu (2017), "A magyarok csaknem fele nem is hisz a Soros-tervben", hvg.hu, https://hvg.hu/itthon/20171020_A_magyarok_kozel_fele_nem_is_hisz_a_Sorostervben
- Kocsis, Eva (2017), "Orban Viktor a Kossuth Radio '180 perc' cimű műsorában," [Radio broadcast transcript] Website of the Hungarian Government, <https://2015-2019.kormany.hu/hu/a->

miniszterelnok/beszedek-publikaciok-interjuk/orban-viktor-a-kossuth-radio-180-perc-cimu-musoraban-20171006

Renyi, Pal Daniel (2022), "The Art of Media War – This is how Viktor Orban captured the free press in Hungary", 444.hu, <https://444.hu/tldr/2022/02/28/the-art-of-media-war-this-is-how-viktor-orban-captured-the-free-press-in-hungary>

Szeidl, Adam and Ferenc Szucs (2021), "Media Capture Through Favor Exchange," *Econometrica* 89: 281-310.

Szeidl, Adam and Ferenc Szucs (2023), "The political Economy of Alternative Realities", Working paper.